

Η οργανωμένη σχολική εκπαίδευση στον Πόντο (Δρ Γεώργιος Χαρ. Τσακαλίδης, Θεολόγος- Θρησκευοπαιδαγωγός)

/ [Πεμπτουσία](#)

Τα «Ακρίτεια», που για 24η φορά γιορτάζουμε φέτος, συμπίπτουν πάντοτε με την αρχή της σχολικής χρονιάς. Θεώρησα λοιπόν σκόπιμο να αφιερώσω τη σημερινή ομιλία στην παιδεία και στην εκπαίδευση στον Πόντο, μια και ο ομιλητής είναι εκπαιδευτικός, τα θέματα δε της παιδείας είναι πάντοτε στην επικαιρότητα. Το θέμα της ομιλίας είναι πολύ μεγάλο και δεν εξαντλείται στα πλαίσια μιας σύντομης ομιλίας. Θα περιοριστώ κατ' ανάγκη σε ενδιαφέρουσες συγκρίσεις με την παιδεία στον ελλαδικό χώρο, στο ρόλο των δυτικών ιεραποστόλων, στο ρόλο της τοπικής Εκκλησίας, αλλά και του εθνικού κέντρου, στους στόχους που απέβλεπε η παιδεία.

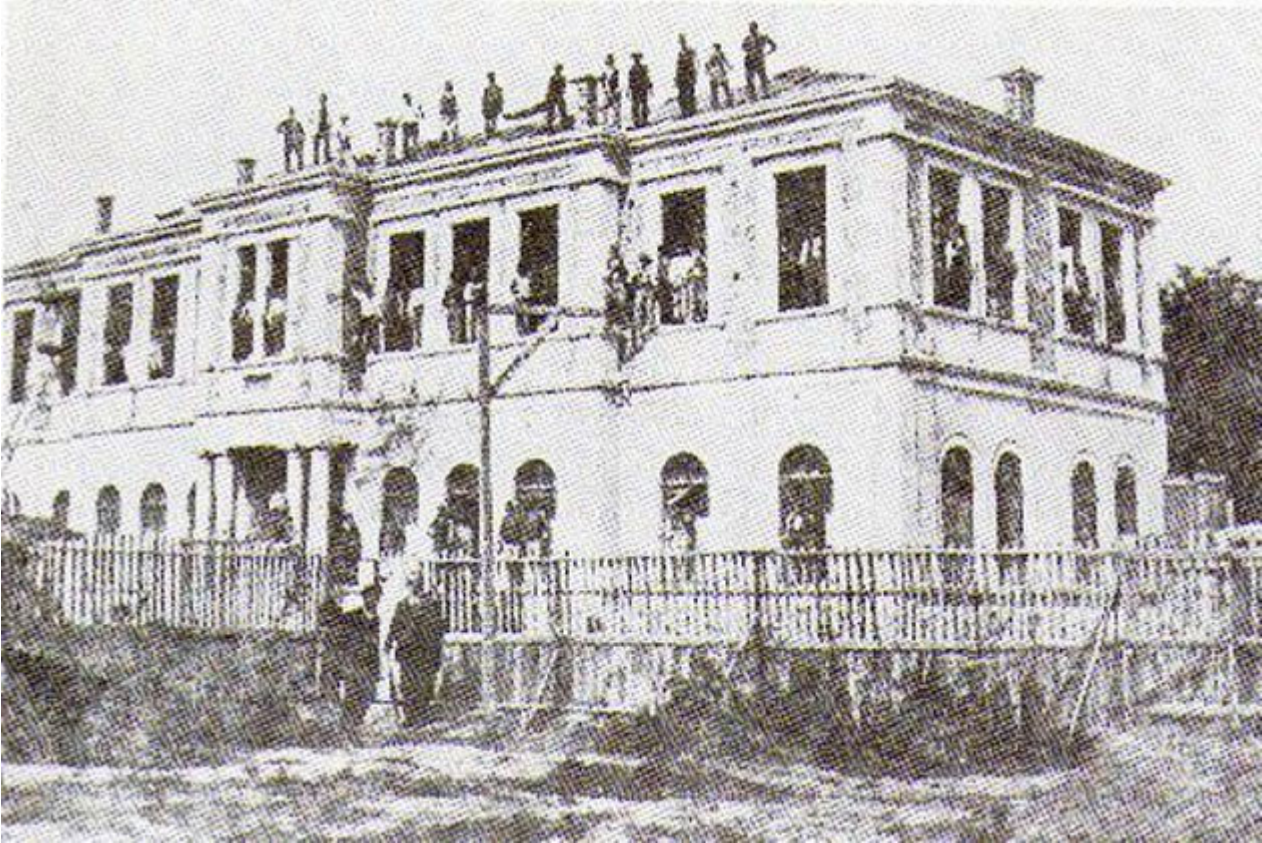
Φροντιστήριο Σουρμένων Ιούλιος 1908.

Στον κορυφαίο βυζαντινολόγο Steven Runciman συναντούμε δύο επισημάνσεις που αναφέρονται στην περίοδο της Τουρκοκρατίας: Η μία αφορά στα αγιορείτικα μοναστήρια και η άλλη στα μοναστήρια του Πόντου. Για τα πρώτα γράφει: «Οι μοναχοί (του Άθωνα) χρησιμοποιούσαν απρόσεχτα τα φύλλα αρχαίων (βαρύτιμων) χειρογράφων για να περιτυλίγουν τα τρόφιμά τους...». Για τα δεύτερα: «Τα μεγάλα ποντιακά μοναστήρια Σουμελά Βαζελώνα και Περιστερέωτα περιποιούνταν και μεγάλωναν τις βιβλιοθήκες τους, ώστε παρέμειναν καλοδιατηρημένα μέχρι και τον 19 ο αιώνα». Όσο θλιβόμαστε για την αμάθεια που επικρατούσε στα πρώτα, τόσο παρηγορούμαστε για τη φιλότιμη προσπάθεια στα δεύτερα.

Για οργανωμένη σχολική εκπαίδευση στον Πόντο μπορεί να γίνει λόγος μετά το 1878, μετά τη Συνθήκη του Βερολίνου, βάσει της οποίας ανέλαβε η Τουρκία τη δέσμευση να επιτρέψει στις μειονότητες που ζούσαν στο έδαφός της την ανέγερση και λειτουργία εκκλησιών και σχολείων. Εξάιρεση αποτελούν τα Φροντιστήρια Τραπεζούντας και Αργυρούπολης, που ιδρύθηκαν, το πρώτο το 1682 και το δεύτερο το 1723.

Την ίδρυση σχολείων μετά το 1878 ευνόησε και η βελτίωση των πολιτικο-

οικονομικών συνθηκών, αφού «εμπόριο και βιοτεχνία στηρίζεται κατά το 90% σε χριστιανικά χέρια και μόνον το 10% σε μωαμεθανικά»[1].

Έπειτα είναι ανάγκη την εποχή αυτή να αντιμετωπιστεί μέσω της δημιουργίας ελληνικών σχολείων ο κίνδυνος του προσηλυτισμού, τον οποίο ασκούσανε συστηματικά στην περιοχή προτεστάντες και καθολικοί ιεραπόστολοι. Οι ιεραπόστολοι αυτοί εκμεταλλευόμενοι την έλλειψη σχολείων και την έφεση προς τα γράμματα των Ελλήνων του Πόντου χρησιμοποίησαν την εκπαίδευση ως εργαλείο προσηλυτισμού ορθοδόξων Ελλήνων και Αρμενίων του Πόντου. Ο Κωνσταντίνος Παπαμιχαλόπουλος, βουλευτής Λακωνίας επί σειρά ετών και υπουργός Παιδείας το 1892, στο ταξίδι του στον Πόντο το 1901, συμπλέει από την Κωνσταντινούπολη προς την Τραπεζούντα με Ποντίους ταξιδιώτες, αλλά και με «ανθοδέσμη Αμερικανών Ιεραποστόλων». Μνημονεύει ο ίδιος την περίπτωση του 15ετή Ιωάννη Τέτου από τη Θεσσαλονίκη, που συνταξιδεύει μαζί του στο πλοίο συνοδευόμενος από 6 προτεστάντες ιεραποστόλους και ομολογεί ότι είναι «αρνησίθρησκος».[2]

Η προσηλυτιστική μέσω της εκπαίδευσης δράση των δυτικών όμως είχε αρχίσει αιώνες νωρίτερα. Αυτή η ίδρυση του πρώτου εκπαιδευτικού ιδρύματος της πρωτεύουσας του Πόντου από τον Σεβαστό Κυμινήτη με την επωνυμία «Φροντιστήριο» συνδέεται άμεσα με την προσηλυτιστική δράση των δυτικών μισσιοναρίων. Ιδρύθηκε δηλαδή ως αντίδραση και αντίβαρο στην ξένη

προπαγάνδα. Όπως σημειώνει η Ιωάννα Κόλλια κύριος σκοπός της ίδρυσης του Φροντιστηρίου ήταν: «η πνευματική ανάπτυξη των συμπατριωτών του και η ηθική και δογματική ενίσχυσή τους, ώστε ν' αντισταθούν στους διωγμούς των Τούρκων και στην προπαγάνδα των καθολικών»[3].

Για τον κίνδυνο που διατρέχουν τα Ελληνόπουλα από την ίδρυση «εν επικαίροις σημείοις της Ανατολής λαμπρών εκπαιδευτηρίων» γράφει ο Παπαμιχαλόπουλος Διατίθενται, «εκατομμύρια επί εκατομμυρίων», που σκοπό έχουν τη δωρεάν παροχή «ου μόνον της διδασκαλίας, αλλά και βιβλίων, αλλά και ενδυμάτων, αλλά και τροφής τοις παιδίοις, πολιτικής δε προστασίας και θέσεων και παντοίων άλλων ωφελημάτων και υποσχέσεων και επαγγελιών τοις γονεύσιν»[4].

Η πρόκληση των δυτικών μισσιοναρίων έπρεπε ν' αντιμετωπιστεί. Η εθναρχούσα Εκκλησία αναλαμβάνει το ρόλο του κύριου φορέα της εκπαίδευσης στον Πόντο. Κατά τον Μητροπολίτη Τραπεζούντος Χρύσανθο η διοίκηση και διεύθυνση των σχολείων του γένους των Ελλήνων ανήκει στη μεν Βασιλεύουσα στον Πατριάρχη, στις δε επαρχίες στους Μητροπολίτες, οι οποίοι οφείλουν να προνοούν για την εξεύρεση ικανών δασκάλων και για την εύρυθμη λειτουργία των σχολείων.

Ο κίνδυνος του αυτοσχεδιασμού και πολυμορφισμού, της έλλειψης ενιαίας κατεύθυνσης στην εκπαίδευση των σχολείων αποφεύχθηκε με τη δημιουργία ενός κεντρικού φορέα στην Κωνσταντινούπολη, υπό τη επωνυμία «Πατριαρχική Κεντρική Εκπαιδευτική Επιτροπή». Σκοπός της Επιτροπής αυτής ήταν να εποπτεύει γενικά επί όλων των εκπαιδευτικών θεμάτων και να φροντίζει «για τη σύνταξη του προγράμματος λειτουργίας των σχολείων, για την επιλογή της διδασκείας ύλης και των διδακτικών βιβλίων», [5] για «τη σύνταξη και καθιέρωση ομοιόμορφου προγράμματος διδασκαλίας» [6].

Όταν δημιουργήθηκαν περισσότερα σχολεία, ακόμη και στα χωριά του Πόντου, τότε προέκυψαν και άλλοι φορείς, όπως ήσαν οι κοινότητες, αλλά και οι εκπαιδευτικοί και φιλεκπαιδευτικοί σύλλογοι, ιδιωτικής πρωτοβουλίας, με σημαντικότερη προσφορά στα εκπαιδευτικά πράγματα του Πόντου. Τέτοιοι σύλλογοι αναφέρονται τουλάχιστον 15.

Η ίδρυσή τους φανερώνει ότι υπήρχε έντονη διάθεση στους Ποντίους να ενισχύουν με κάθε θυσία την εκπαίδευση των παιδιών τους, γιατί έτσι μόνο θα κατάφερναν να κρατήσουν την εθνική και θρησκευτική ιδιοπροσωπία τους. Τη διάθεση αυτή εξακολουθούσαν να έχουν το ίδιο έντονη, και όταν αναγκάζονταν πολλοί να ξενιτευτούν. Ίδρυαν τοπικούς συλλόγους και μέσω αυτών ενίσχυαν τα σχολεία του τόπου προέλευσής τους. Ο ρόλος τους δεν περιοριζόταν μόνο στην οικονομική στήριξη των σχολείων, αλλά επεκτείνονταν ενεργά στη διοίκηση και

εποπτεία των σχολείων, στη διαμόρφωση εκπαιδευτικής κατεύθυνσης. Ενθάρρυναν τους νέους για μάθηση καθιερώνοντας υποτροφίες για τους επιμελότερους. Είναι δικαιολογημένη επομένως η κατάταξή τους στους φορείς της εκπαίδευσης στον Πόντο. Δρούσαν όμως όλοι όχι ανεξάρτητα, αλλά τηρούσαν τις κατευθυντήριες γραμμές της «Πατριαρχικής Κεντρικής Εκπαιδευτικής Επιτροπής».

(απόσπασμα από την ομιλία με τίτλο: »Η παιδεία και η εκπαίδευση στον Πόντο» που εκφωνήθηκε στα Ακρίτεια στις 23. 09. 2012)

Σημειώσεις:

[1] Schaefer R., Der deutsche Krieg, die Tuerkei, Islam und Christentum, 47. Η παραπομπή από το: Φωτιάδης Κ., Οι εξισλαμισμοί, 425.

[2]. Όπ. παρ. 295

[3]. **Κόλλια Ι., Ο Σεβαστός Κυμινήτης** και η ίδρυση του Φροντιστηρίου της Τραπεζούντας, Ελληνικά , τ. 30, 1977-78, σ 280-307, 281. Σύγκρ. επίσης **Κυριακίδης Ε., Βιογραφία** των εκ Τραπεζούντος και της περί αυτήν χώρας από της αλώσεως μέχρις ημών ακμασάντων λογίων μετά σχεδιάσματος ιστορικού περί τού ελληνικού Φροντιστηρίου Τραπεζούντος, Αθήνα 1897, 66, που δικαιολογεί την ίδρυση του Φροντιστηρίου ως αντίδραση στην προπαγάνδα δυτικών μοναχών.

Σύγκρ. επίσης Χατζησαββίδης Σ., Ελληνική Εκπαίδευση 49 καθώς και **Ταμίσογλου Χρ., Το φροντιστήριο Τραπεζούντας**, στο: Αρχείον Πόντου τ. 47, Αθήνα 1996-97, 226-242, 228.

[4]. Παπαμιχαλόπουλος Κ., Περιήγησις εις τον Πόντον 301.

[5]. Χατζησαββίδης Σ., Ελληνική εκπαίδευση, 116.

[6]. Παραπομπή από την Εκκλησιαστική Αλήθεια, έτος Η (1887-88, 63-65 στο Κουτσουπιάς Φ., Η πνευματική αναγέννηση 213.

(συνεχίζεται)